

O‘SMIRLAR BILAN ISHLASHDA PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK YONDASHUV

Ashurova Sevinch Umid qizi

Termiz Iqtisodiyot va Servis universiteti

5.24 guruh talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada o‘smir yoshdagi o‘quvchilar bilan ishlashda pedagogik va psixologik yondashuvlarning mohiyati, ularning shaxs rivojida o‘rni hamda ta’sirchan metodlar tahlil qilinadi. O‘smirlik davrining psixologik xususiyatlari, o‘qituvchi va ota-onalarning o‘zaro hamkorligi, shuningdek, individual yondashuvning ahamiyati ilmiy jihatdan asoslab beriladi. Maqolada zamonaviy pedagogik texnologiyalar va psixologik treninglar orqali o‘smirlarning ijobiy xulqini shakllantirish bo‘yicha tavsiyalar ham keltiriladi.

Kalit so‘zlar: o‘smirlik davri, shaxs shakllanishi, psixologik yondashuv, pedagogik ta’sir, tarbiya, motivatsiya, empatiya, ijtimoiy moslashuv.

Kirish

O‘smirlik davri inson hayotidagi eng murakkab, bir vaqtning o‘zida eng mas’uliyatli bosqichlardan biridir. Bu davrda shaxsning dunyoqarashi, xarakteri, hissiyati, xulq-atvori, o‘zini anglash jarayoni shakllanadi. Shu sababli pedagog va psixologlarning o‘smirlar bilan ishlashdagi yondashuvi chuqur ilmiy asosga ega bo‘lishi zarur.

O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonunida ham yosh avlodni har tomonlama yetuk, ma’naviy barkamol shaxs sifatida tarbiyalash ta’lim tizimining ustuvor maqsadi etib belgilangan. O‘smirlar bilan ishlashda individual psixologik xususiyatlarni hisobga olmasdan ta’lim-tarbiya jarayoni samarali kechmaydi.

O‘SMIRLIK DAVRINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

O‘smirlik davrining yosh va ruhiy xususiyatlari

O'smirlik odatda 11–16 yosh oraliq'ini o'z ichiga oladi. Bu davrda bola fiziologik o'sish, jinsiy yetilish, hissiy o'zgarishlar va mustaqillikka intilish bilan tavsiflanadi. Ular ko'proq e'tirofga, mustaqil qarorga, do'stlikka, tan olinishga muhtoj bo'ladilar.

Shu sababli bu davrda pedagogik yondashuvda qat'iy nazorat bilan birga ishonch, samimiyat, hurmat va tinglash madaniyati muhim ahamiyat kasb etadi.

O'smir shaxsining shakllanishida ijtimoiy muhitning roli

O'smirning ruhiy rivojiga oila, maktab, tengdoshlar va ijtimoiy tarmoq muhiti kuchli ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, bugungi raqamli asrda internet va media vositalari o'smirlar dunyoqarashini shakllantirishda muhim omilga aylangan. Shuning uchun pedagoglar va ota-onalar o'smirlar bilan samarali muloqot o'rnatish, axborot madaniyatini shakllantirishda faol bo'lishlari kerak.

Hissiy muvozanat va o'zini anglash jarayoni

O'smirlar ko'pincha o'z his-tuyg'ularini nazorat qilishda qiynaladilar, bu esa konflikt va stress holatlariga olib keladi. Shu bois psixologik yondashuvda hissiy barqarorlikni rivojlantirish, empatiya va o'zini anglashni o'rgatish muhim hisoblanadi.

PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK YONDASHUVLARNING NAZARIY ASOSLARI

Shaxsga yo'naltirilgan yondashuvning mohiyati

Pedagogik faoliyatda har bir o'quvchi, ayniqsa o'smir, alohida shaxs sifatida ko'rilishi lozim. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv o'quvchini passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantiradi, unda o'z fikrini ifoda etish, tanlov qilish va mas'uliyat his qilishni rivojlantiradi.

Psixologik yondashuvning turlari

O‘smirlar bilan ishlashda quyidagi yondashuvlar samarali hisoblanadi:

Gumanistik yondashuv (K. Rojers) – o‘quvchining ichki dunyosini tushunish va qabul qilishga asoslanadi;

Kognitiv yondashuv (J. Piaje, L. Vygotskiy) – tafakkur jarayonlari orqali o‘zini anglashni kuchaytiradi;

Motivatsion yondashuv – o‘quvchini o‘z faoliyatini ongli ravishda amalga oshirishga yo‘naltiradi.

Pedagogik kommunikatsiya va empatiya

O‘smirlar bilan muloqotda samimiyat, diqqat bilan tinglash, qo‘llab-quvvatlash muhim. Pedagogik empatiya — bu o‘quvchining hissiy holatini sezish va unga to‘g‘ri javob bera olish qobiliyatidir. Aynan shu ko‘nikma o‘smirlarning ishonchini oshiradi.

O‘SMIRLAR BILAN ISHLASHNING AMALIY YO‘NALISHLARI

Dars jarayonida psixologik qo‘llab-quvvatlash

Darsda o‘smirlarning e‘tiborini jamlash, o‘z fikrini erkin ifoda etish, bahs-munozara orqali o‘zini ko‘rsatish imkoniyatlarini yaratish kerak. Bu o‘quvchining o‘ziga ishonchini mustahkamlaydi.

O‘qituvchi darsda stressni kamaytiruvchi o‘yinlar, “muloqot doirasi”, “ijobiy so‘zlar zanjiri” kabi mashqlarni qo‘llashi mumkin.

Trening va psixologik mashg‘ulotlarning o‘rni

Amaliy psixologlar tomonidan o'tkaziladigan treninglar o'smirlarning o'zaro hurmatini, jamoada ishlash, ziddiyatlarni hal qilish, o'zini boshqarish ko'nikmalarini shakllantiradi. Masalan:

“Men kimman?” introspektiv treningi;

“Stressni boshqarish” mashg'ulotlari;

“Empatiya ko'prigi” o'yini;

“Jamoada men” rolli o'yinlar.

Oila va maktab hamkorligi

Ota-onalar bilan muntazam suhbat, seminar, psixologik maslahatlar o'smirlar muammolarini erta aniqlash va oldini olishda muhim ahamiyatga ega. Ota-onalarning pedagogik madaniyatini oshirish o'smirlar bilan ishlashda eng muhim shartlardan biridir.

ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALAR VA INNOVATSION YONDASHUVLAR

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining roli

Raqamli platformalarda o'smirlarning ijtimoiy faolligini rivojlantirish, ularni ijobiy loyihalarga jalb qilish mumkin. Virtual treninglar, onlayn testlar, motivatsion videodarslar bunga misol bo'la oladi.

Psixologik xavfsiz ta'lim muhiti

O'quvchilarning psixologik xavfsizligini ta'minlash — zamonaviy maktabning eng muhim vazifasidir. Bunda bullying, kiberzo'ravonlik, tazyiq holatlariga qarshi tizimli profilaktika ishlari olib borilishi zarur.

O'smirlar bilan ishlashda sinf rahbari va maktab psixologining hamkorligi

Sinf rahbari, fan o‘qituvchilari va psixolog birgalikda har bir o‘quvchining holatini monitoring qilib borishlari, individual reja asosida ishlashlari lozim. “O‘quvchi portfeli”, “Ruhiy holat kartasi”, “Motivatsiya indeksi” kabi vositalar yordam beradi.

Xulosa

O‘smirlar bilan ishlashda pedagogik-psixologik yondashuv — bu shunchaki nazorat va ta’lim emas, balki shaxsni to‘liq anglash, unga samimiy ishonch bildirish, individual imkoniyatlarini rivojlantirish demakdir. O‘qituvchi va psixologlarning hamkorligi, otalar bilan muntazam muloqot, zamonaviy texnologiyalardan oqilona foydalanish orqali o‘smirlarni ma’naviy barkamol, ijtimoiy faol shaxs sifatida tarbiyalash mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. Vygotskiy L.S. Psixologiya razvitiya rebenka. – Moskva, 1996.
3. Rojers K. Shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim. – Toshkent: TDPU, 2019.
4. Hasanboeva O., Turaqulova N. Pedagogika asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2018.
5. Sodiqova M. Yosh psixologiyasi. – Toshkent, 2021.
6. Abdullaeva N. Psixologik trening metodikasi. – Toshkent: Fan, 2020.
7. Ziyonet.uz va edu.uz elektron manbalari.